

Miljøgiftovervåking i vann

”Miljøgifter” er intet entydig begrep og omfatter heller ikke alle stoffer som er giftige. I den praktiske og forvaltningsmessige bruk av ordet tenker man mest på stoffer som representerer risiko for en eller flere former for kronisk giftighet, dvs. skade som følge av eksponering over lang tid (f.eks. hormonforstyrrelse, nedsatt immunforsvar, fosterskader/reduisert formering, kreft eller skade på sentralnervesystemet). At organiske stoffer skal få slike virkninger, er i tillegg ofte betinget av at stoffene er lite nedbrytbare og dermed viser bestandighet i naturen og eventuelt tiltagende akkumulering i organismer, dels ved anrikning oppover i næringskjeder. Av metaller regnes først og fremst med slike som ikke har noen funksjon i dyrs og planters stoffskifte, eller menneskelig aktivitet har medført frigjørelse og belastning med vedkommende metall i en grad som truer naturens sunnhet over store områder.

Overvåking av disse stoffenes forekomst og effekter er viktig i relasjon både til naturvern og menneskers helse. For det akvatiske miljøets vedkommende har vi i Norge stort sett vært spart for omfattende (åpenbare) skader, men bl.a. rovfugl med fisk og sjøfugl på menyen, slik som havørn, viste i en periode bestandsnedgang som etter all sannsynlighet var forårsaket av pesticider/PCB. Fremdeles er det individer blant både havørn og andre fuglearter med så høy miljøgiftbelastning at det er risiko for sviktende formering. For overvåkingen i norske vannforekomster har likevel hensynet til menneskers helse og utnyttelse av akvatiske ressurser vært en vel så viktig pådriver som naturvern. Illustrasjon av helseaspektet har man i at gravide generelt frarådes å spise gjedde og stor abbor pga. risikabelt høyt kvikksølvinnhold; dessuten i at omkring 700 km² fjordareal omfattes av kostholdsråd eller restriksjoner på omsetning av fisk på grunn av særlig PCB og dioksiner. Omfanget av slike begrensninger på rekreasjon og ressurutnyttelse i fjorder kan i henhold til senere resultater fra en del havnenære områder ventes å øke.

Senere års indikasjoner på at klororganiske stoffer som PCB o.a.. representerer en trusel mot deler av arktisk dyreliv viser at miljøgifter og sivilisatorisk radioaktivitet som få andre fenomener konfronterer oss med at jorden mer og mer ligner på en park. Som park må den også skjøttes, og overvåking av miljøgifter er i så henseende et viktig instrument.

Registrering av miljøgifters forekomst, spredning og effekter har samtidig lært oss mye om naturen, fra molekyl-/celle/vevsnivå til omsetning og transport av stoffer i større systemer som innsjøer/fjorder og globalt.

På bakgrunn av de felles interesser forvaltning og forskning har i gode overvåkingsdata (kfr. sur nedbør overvåkingens betydning for nasjonale og internasjonale tiltak samt at arbeidet ga økt innsikt i naturlige kjemiske prosesser og

bl.a fiskefysiologi) holdt NIVA i høsten 1998 et bredt anlagt seminar for fylkeskommunale og sentrale etater innen miljøvern og næringsmiddeltilsyn om miljøgiftovervåking i ferskvann og fjorder. Foreliggende særnummer av VANN er basert på innlegg fra seminaret, og har kommet i stand fordi det antas at også andre enn seminardeltagerne vil ha interesse av en orientering om denne delen av norsk miljøovervåking.

NIVA har bidratt økonomisk til utgivelsen av særnummeret.

NORSK VANNFORENING